

УДК 331.101

В. Кудлак

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

На сьогоднішній день в системі досліджень проблеми соціально-трудова відносин, потенціалу та використання людських ресурсів, оцінки впливу розвитку людини на економічне зростання тощо, основне місце починає займати концепція людського розвитку, яка повинна стати базовою основою для вирішення всіх основних соціально-економічних проблем.

Концепція людського розвитку (human development concept) сформувалась та набула глобального масштабу в 1990-х роках. Базовою основою для її виникнення стала теорія людського капіталу. Суть концепції людського розвитку можна звести до наступного твердження: людина є не тільки засобом, але й основною метою економічного розвитку. Іншими словами, яка зазначає відомий український дослідник О.А. Грішнова: «на відміну від теорії людського капіталу, яка доводить економічну доцільність удосконалення людини саме як чинника виробництва, концепція людського розвитку виходить з первинної самоцінності розвитку людини, з того, що виробництво існує заради розвитку людей, а не люди – заради розвитку виробництва».

Практичне застосування концепції людського розвитку базується на використанні показника індексу людського розвитку. Індекс людського розвитку (ІЛР) – це інтегральний показник, що розраховується щорічно для порівняння основних характеристик людського потенціалу (рівня життя, освіти, тривалості життя тощо) між країнами світу.

При розрахунку індексу людського розвитку враховують три види показників:

1. Очікувана тривалість життя.
2. Рівень грамотності та освіти (усереднений показник тривалості навчання) та очікувана тривалість навчання.
3. Рівень життя, що оцінюється за допомогою показника валового національного доходу розрахованого на душу населення згідно паритету купівельної спроможності у доларах США.

На даний час ІЛР є стандартним інструментом, який використовується для загального порівняння рівня життя між країнами та регіонами у щорічних «Звітах про розвиток людини», що видаються в межах «Програми розвитку ООН (ПРООН)».

Перший звіт в межах програми ПРООН був опублікований у 1990 р., його розробка здійснювалась групою економістів на чолі із пакистанським вченим Махбубом-уль-Хаком. Теоретичною основою ІЛР стали роботи Амарті Сена – індійського вченого-економіста, нобелівського лауреата з економіки (1998 р.). Саме його можна вважати одним із основоположників концепції людського розвитку.

Останній щорічний звіт опублікований ООН під назвою «Звіт про розвиток людини в 2011 р. «Стійкий розвиток і рівність можливостей: Краще майбутнє для всіх»». Згідно даних, наведених у ньому, Україна посіла 76 місце у світі щодо показників індексу людського розвитку, ввійшовши до групи країн з високим рівнем людського розвитку. В даному контексті слід зазначити, що зважаючи на рівень показника ІЛР складається рейтинг країн світу, в якому країни розподіляються на чотири групи:

- 1) Країни з дуже високим рівнем людського розвитку (у звіті за 2011 р. до цієї групи увійшли 47 країн, перша трійка: Норвегія, Австралія, Нідерланди);
- 2) Країни з високим рівнем людського розвитку (47 країн, в тому числі й Україна);
- 3) Країни із середнім рівнем людського розвитку (47 країн);
- 4) Країни з низьким рівнем людського розвитку (46 країн, останні місця рейтингу займають Бурунді, Нігер, Демократична Республіка Конго).

Окремі країни та території у 2001 р. не ввійшли у даний рейтинг у зв'язку із відсутністю необхідних даних, це: КНДР, Маршалові Острови, Монако, Науру, Сан-Марино, Сомалі, Тувалу.